

Гужанова Т.С. Формування мовної компетентності у старших дошкільників за допомогою казок у світі Концепції "Нова українська школа" // Система підготовки майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: монографія / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. – Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2019 – 344 с. Ав. С. 188–201. (Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 22 лютого 2019 року, протокол № 2).

Формування мовної компетентності у старших дошкільників за допомогою казок у світі Концепції "Нова українська школа".

Актуальність проблеми формування мовної компетенції дітей старшого дошкільного віку обумовлюється пріоритетними напрямками Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття"), Базовим компонентом Дошкільної освіти, Законів України "Про освіту", "Про дошкільну освіту", Концепцією "Нова українська школа".

Вимоги сучасності зумовили розроблення Концепції "Нова українська школа" – документа, який проголошує збереження цінностей дитинства, необхідність гуманізації навчання, особистісного підходу, розвитку здібностей учнів, створення навчально-предметного середовища, що в сукупності забезпечують психологічний комфорт і сприяють вияву творчості дітей. [1]

Формула нової української школи визначає 9 компонентів, першим з яких є новий зміст освіти, заснований на формуванні необхідних для успішної самореалізації в суспільстві компетентностей.

Новітнє розуміння компетентнісного підходу загалом і ключових компетентностей зокрема містять такі документи як Державний стандарт початкової освіти (2018 р.); Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко (2018 р.); Типова освітня програма початкової освіти, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна (2018 р.).

"Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність" [1].

Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя.

Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань:

- уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості;
- аналізувати і пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ;
- створювати тексти, вироби, проекти;
- висловлювати ставлення до подій, вчинків — своїх та інших людей;
- брати участь у колективних справах, у розв'язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки;
- користуватись певними предметами та ін.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння:

- вміння читати і розуміти прочитане;
- вміння висловлювати думку усно і письмово;
- критичне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу, творити;
- вміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення;
- вміння конструктивно керувати емоціями;
- застосовувати емоційний інтелект;
- здатність співпрацювати в команді;

У Концепції виділено 11 ключових компетентностей головною з яких є вільне володіння державною мовою. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів), здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час, усвідомлення ролі ефективного спілкування [1].

Одним з чинників якісної початкової освіти Концепція називає різнобічне використання досягнень дошкільного періоду

Дошкільний вік - період інтенсивного розвитку особистості, який характеризується становленням цілісності свідомості як єдності емоційної та інтелектуальної сфер, так і формуванням основ самостійності і творчої індивідуальності дитини в різних видах діяльності.

Загальний розвиток особистості дошкільника багато в чому обумовлено рівнем розвитку його мови. Оволодіння рідною мовою - одне з найважливіших досягнень дитини в дошкільному дитинстві. Саме дошкільне дитинство особливо сенситивне до засвоєння мови. Тому процес мовного розвитку розглядається в сучасній дошкільній освіті, як загальна основа виховання і навчання дітей.

Поняття мовної компетенції ввів в 1960-ті роки ХХ ст. в лінгвістику Ноам Хомський, який, намагаючись побудувати модель діяльності реального носія мови, використовував поняття "компетенції" (competence) і "вживання" (performance). Причому він провів фундаментальне розмежування між цими поняттями [8].

У вітчизняній лінгводидактиці А.М. Богуш тлумачить мовну компетенцію, як засвоєння і усвідомлення мовних норм, що склались історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності у процесі використання певної мови. Мовна компетенція - це інтегративне явище, що охоплює цілу низку соціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок задля успішного здійснення діяльності в конкретних умовах спілкування. [3].

Мовленнєва компетентність - це вміння адекватно й доречно користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності [9].

Проблемі формування мовної компетенції приділено велику увагу в дослідженнях А.М. Богуш, Л. Варзацької, М. Вашуленка, С. Карамана,

В. Карасика, Ю. Караулова, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, Л. Скуратівського, Г. Шелехової, З. Бакум та ін. Разом із тим потрібно зазначити, що компетентнісний аспект формування національно-мовної особистості недостатньо вивчений у вітчизняній лінгводидактиці.

Для успішного освоєння програми навчання в школі у випускника ЗДО повинні бути сформовані мовні вміння і навички, тобто мовні операції, які здійснюються несвідомо, з повним автоматизмом при відповідності нормі мови і служать для самостійного вираження думок, намірів, переживань. Сформувати навички - це означає забезпечити правильну побудову і реалізацію висловлювання.

На сучасному етапі розвитку науки і освіти виокремився компетентнісний підхід як до розвитку особистості, так і до процесу її навчання і виховання (Н. Бібік, Є Божович, В. Болотова, І. Зімня, Д. Ізаренков, В. Лозова, А. Маркова, О. Савченко). На наш погляд, найбільш конструктивним рішенням проблеми є впровадження компетентнісного підходу в процес формування мовної компетенції. За такого підходу всі мовні знання, уміння і навички діти повинні вміти використовувати при вирішенні конкретних завдань. Прояв дитиною компетентності можна візуально визначити за фактами ініціативи, самостійності, усвідомленості.

На думку Дж. Дорівнює [6], компетентність проявляється індивідуально в залежності від ступеня зацікавленості дитини. Якщо дитині цікавий предмет, то компетентність проявляється потужно і всебічно. Отже, для того, щоб мовна компетентність змогла проявитися в різних життєвих мовленнєвих ситуаціях, вихователю потрібно так побудувати свою роботу, щоб стимулювати у дітей прагнення до самостійності, активності, творчого самовираження, оцінці власних досягнень.

У дітей старшого дошкільного віку розвиток мови досягає високого рівня. Більшість дітей правильно вимовляють всі звуки рідної мови, можуть регулювати силу голосу, темп мови, інтонацію питання, радості, подиву та інших емоційних станів, тобто володіють виразністю мови. До старшого дошкільного віку у дитини накопичується багатий і різноманітний словниковий

запас, завершується засвоєння граматичної системи мови. У дітей виробляється критичне ставлення до граматичних помилок, вміння контролювати свою вимову. У вимові зростає питома вага простих поширених речень, складносурядних і складнопідрядних.

Найбільш яскравою характеристикою мови дітей старшого дошкільного віку є активне освоєння ними різних форм висловлювання: опис, розповідь, мова-доказ. Формування вміння зв'язно будувати своє висловлювання розвиває у дітей уявлення про типи зв'язку всередині речення, між реченнями, між смисловими частинами висловлювання. Таке навчання зв'язному висловлюванню має вплинути не тільки на зв'язність викладу, а й на образність, виразність розповіді.

Діти старшого дошкільного віку досягають досить високого рівня розвитку зв'язного мовлення. Вони вільно користуються діалогічним і монологічним мовленням, вміють побудувати зв'язний текст, застосовуючи всі структурні елементи, користуючись різними типами зв'язків частин висловлювання. Діти успішно складають фактичні і придумані розповіді (по іграшці, картині різних жанрів - пейзажної, портретної; з досвіду, на тему, за літературним зразком і т. д.).

Дитина вже вчиться планувати своє висловлювання, будувати його за законами граматики і лексики, здійснювати задум, оцінювати отриманий результат. Формується творча самостійність. Діти із задоволенням відгукуються на пропозицію поставити виставу за мотивами знайомих або самостійно придуманих казок, записати в альбом різні історії, оформити ілюстрації.

Формування зв'язного мовлення дозволяє старшим дошкільникам успішно вступати в різні форми спілкування (ділове, пізнавальне, особистісне). Таким чином, можливість розвитку творчої мовної діяльності виникає в старшому дошкільному віці, коли у дітей з'являється досить великий запас знань про навколишній світ, який може стати змістом словесної творчості. Діти опановують складні форми зв'язного мовлення, словник. У них виникає

можливість діяти за задумом. Уява з репродуктивної, механічної яка відтворює дійсність, перетворюється в творчу.

Самовираження дитини дошкільного віку в мовленнєво-творчій діяльності виявляється в різноманітних формах: у сюжетно-рольовій грі – через складання сюжетів, казкові ігрові діалоги, сценарії; у пізнавальної діяльності – через вислови-міркування, вислови-пояснення, вислови-запитання. В образотворчій, музичній, конструктивній, театральній діяльності, через акомпанемент дій, їх коментар, словесне малювання; у спілкуванні з однолітками і дорослими – через само презентацію і фантазування; в художньо-мовленнєвої діяльності – через складання за власною ініціативою казок, оповідань [4, с. 219].

Всі ці особливості розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку, можна використовувати при формуванні мовної компетентності.

Складовою частиною мовної компетентності дошкільників є словесна творчість. В її основі лежить сприйняття творів художньої літератури, усної народної творчості в єдності змісту і художньої форми.

Серед творів художньої літератури величезну роль в мовному розвитку дітей грає усна народна творчість. Це відзначали як класики педагогічної науки (Е. Н. Тихєєва, Е. А. Флеріна та ін.), так і більш сучасні дослідники рідної мови (А. Богуш, С.Карпінська, АЕ.Шибицкая, О. С. Ушакова, Л. В. Ворошніна, А. М. Виноградова, М. М. Алексєєва, А. Богуш, Л. М. Гурович, Н.В.Гавриш та ін).

Особливе місце серед літературних творів займає жанр казки. Казка-це розповідний, народно-поетичний або писемно-літературний твір про вигадані події, вигаданих осіб, іноді за участю фантастичних сил. [4]

Характерні особливості жанру казки, що виділяються в літературознавстві, роблять її найбільш доступною для сприйняття дітей дошкільного віку. Казка, як і інші жанри усної народної творчості, супроводжує дитину з перших днів життя, що визначає її найважливішу цінність в знайомстві дітей з народною культурою, моральними та етичними нормами. Вона є чудовим засобом спілкування дорослого і дитини.

Багато дослідників, які вивчають жанрові особливості казки, її походження, структуру, підкреслювали, що вона відображає конкретні форми буття, відштовхується від дійсності, включає безліч чудових ліній розвитку сюжету, а потім повертається до дійсності, химерно переплітаючи події і розвиваючи уяву (М. Арнаудов, В. П. Анікін, В. Я. Пропп, М. М. Мельников, Р. С. Виноградов).

Процес сприйняття казки досліджувався в різних напрямках: вивчалось розуміння казки дітьми раннього віку (Л. С. Славіна, Н. А. Ціванюк), аналізувалася роль ілюстрацій в сприйнятті літературного тексту (Т. А. Рєпіна), виявлялося вміння розуміти сюжетну лінію і взаємини персонажів (Г. Я. Кудріна, Є. В. Бодрова, І. Л. Базик), а також вміння співпереживати героям творів (Л. П. Стрелкова).

Таким чином, формувати мовну компетентність у дошкільників можна за допомогою казки, яка представляє особливу цінність тим, що сконцентрувала в собі всю сукупність виразних засобів української мови. Дитина не просто любить казки, для неї казки - це світ, в якому вона живе. Недаремно Василь Сухомлинський назвав їх чудодійним методом розвитку мови, завдяки якому дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, адже "через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками" [8, с. 176]. Адже без казки, на думку Василя Сухомлинського, "неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови" [8, с. 177]. К.Д.Ушинський назвав казки "першими блискучими спробами створення народної педагогіки і вважав, що навряд чи хто-небудь був би спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу".

"Виховне, пізнавальне та естетичне значення фольклору величезне, так як він розширює знання про навколишнє середовище дійсності, розвиває вміння тонко відчувати художню форму, методику і ритм рідної мови" - підкреслювала О. С. Ушакова. [13]

А. Є. Шибицька, займаючись проблемою впливу фольклору на складання казок дітьми, виділила специфіку його впливу на розвиток дитини. По-перше, фольклор має виховний вплив на особистість дитини, формує художні

здібності, психічні властивості, необхідні для словесної творчості, тобто створює передумови для його виникнення. По-друге, він безпосередньо впливає на словесну діяльність дитини, розвиває образну мову, визначає лад і стиль, живить її своїм матеріалом, дає образи, озброює способом побудови розповіді.[13]

У більшості сучасних досліджень підкреслюється, що використання в роботі з дітьми старшого дошкільного віку творів усної народної творчості відкриває широкі перспективи не тільки для розвитку словесної творчості, але і для виразності дитячої мови в цілому. Це підтверджується такими особливостями усного фольклору, як виразність мови, що сприяє освоєнню дитиною кращих зразків української мови; традиційність і імпровізаційність передбачають можливість творчого ставлення до їх виконання, а також особливу взаємодію між "оповідачем-артистом-автором" і "слухачами-глядачами-учасниками", яке робить спільне дійство яскравим і виразним. Фольклорні тексти, а саме українські народні казки, потішки, примовки, що розкривають перед дитиною красу і влучність української мови, створюють найбільш сприятливі умови для удосконалення вербальної (інтонаційна, лексична, синтаксична) і невербальної (міміка, рухи, жести) виразності мови, а також мовного самовираження дитини [13].

Компетентнісний підхід, як і інші інноваційні підходи в навчанні, вимагає поетапного впровадження. Враховуючи той факт, що діяльність вихователя при компетентнісному підході має забезпечувати створення умов для стимулювання активності дитини, можна розробити систему роботи з формування мовної компетентності, що включає чотири етапи, при яких процес здійснюється послідовно в доступній і цікавій дітям формі.

1. Організаційно-підготовчий.
2. Мотиваційно-діагностичний.
3. Діяльнісний.
4. Рефлексивний.

У процесі організаційно-підготовчого етапу треба організувати відповідне предметно-розвиваюче і природне мовне середовище, що сприяє

розвитку естетичного сприйняття, розкриває творчий потенціал особистості дошкільника у процесі роботи з казками. Наприклад, "куточок казки", в якому діти будуть відчувати себе в світі казкових образів. Там же розмістити казки з яскравими ілюстраціями.

В ході "казкового заняття" діти слухають казку. Хочеться звернути увагу на те, що казку потрібно не читати, а розповідати. Таким чином у дітей виховується вміння слухати і розуміти монологічну мову. Для розуміння твору необхідно прислуховуватися до змісту, запам'ятовувати почуте і співпереживати те, що відбувається. Сприйняття твору закріплюється в реальній дійсності. Діти вчаться встановлювати зв'язок між емоційно-зразковим змістом і засобами виразності, які їм доступні. Для того, щоб перше знайомство з казкою не тільки зацікавило дітей, а й знайшло відгук в їх почуттях і емоціях, потрібно виразно подати текст. Емоційне забарвлення мови діти починають відчувати з засвоєнням мови взагалі. Особливо доступна їм виразність інтонації.

Після розповідання казки необхідно розглянути разом з дітьми ілюстрації, провести бесіду, яка допоможе дітям краще зрозуміти зміст, правильно оцінити деякі епізоди казкової історії. Бажано задавати питання, які допомагають формуванню лексико-граматичних уявлень дітей, а також спонукають їх аналізувати, міркувати, робити висновки. Одні питання допомагають з'ясувати, наскільки діти зрозуміли сюжет, інші допомагають точніше охарактеризувати героїв казки, треті - звернути увагу на окремі слова, вчинки, епізоди, відчути головну ідею твору.

Під час бесіди за змістом казки слід звернути увагу дітей на те, якими засобами досягається відповідне враження (наприклад, характери персонажів, опис героїв і їх вчинків, образність і співучість мови, повтори, картини природи, гумористичні моменти, драматичні повороти сюжету тощо).

Подальше формування мовної компетентності відбувається на другому етапі навчання, метою якого є виховання у дошкільників стійкої потреби у спілкуванні з казкою; осягнення дитиною виразності, краси і точності рідної

мови, насичення її мовними зворотами і образними виразами; введення у зв'язне мовлення мовних засобів для самостійної творчості дітей.

Діти переказують казку за пропозицією вихователя або за власним вибором. Переказ може бути повним (всього тексту) і фрагментарним - епізодів, індивідуальним і колективним (за частинами), за ілюстраціями і репродукціями на казкові сюжети, настільними картинками [12]. Після переказування діти виконують різноманітні завдання: у казці "Колобок" — знаходять і вказують повторність схожих епізодів, послідовність появи персонажів "від малого до великого"; у казці "Три ведмедя"- триразові повтори, послідовність "від великого до маленького"; "У страху великі очі"— повтор дії, послідовність "від великого до малого"; таке ж завдання дається при переказі казок "Ріпка", "Хвості". Так, порівнюючи дві казки - "Рукавичка" та "Ріпка", можна знайти схожість і різницю побудови: "Рукавичка" —"від малого до великого", "Ріпка" —"від великого до малого", повторюваність епізодів [12].

Треба звертати увагу дітей і на прийоми композиційного оформлення казкового оповідання - традиційні зачини (жили-були старий зі старою, у деякому царстві, у деякій державі...); кінцівки (і стали вони жити-поживати, добра наживати, тут і казці кінець, а хто слухав – молодець); елементи, що зв'язують оповідання (чи довго, чи коротко, швидко казка мовиться, та не швидко діло робиться, ні в казці сказати, ні пером описати, туди – не знаю куди), їх функції у казці.

З метою конструювання слів, словосполучень і речень діти утворюють однокореневі слова (зайчик – заїнька – зайченятко); придумують співзвучні слова до слова трава (трава-мурава, трава — дрова, в траві-мураві); складають досить довге поширене речення у грі "Від кожного по слову". Наприклад: "Колобок" - Колобок котиться - Колобок котиться по доріжці і т. д. [11].

Для виховання у дітей чуйність до слова, засвоєння іменників із зменшувально-пестливими і збільшувальними відтінками дошкільникам пропонується знайти в казці ласкаві слова; слова, що позначають маленький предмет; змінити будь-яке слово так, щоб воно мало пестливу або

збільшувальну форму (наприклад, в казці "Заєць-хваста" - Як заєць називав свої вуса, лапи, зуби? - Вусища, зубища, лапища. – А як можна їх назвати ласкаво?).

Для формування навички вживання в мові відносних і присвійних прикметників, можна провести гру "Домалюй". Домальовані частини предметів діти промовляють (дерев'яна хатинка, півнячий гребінь, лисячий хвіст, вовчий тулуб, заячі вуха і т. д.).

З метою узгодження кількісних числівників з іменниками діти можуть перерахувати героїв казки "Ріпка"; звірів, які приходили жити до рукавички. Для розширення дієслівного словника дошкільникам можуть перерахувати дії героїв (коза з казки "Вовк і семеро козенят" - жила-була, ходила, карала, співала; заєць із казки "Заєць-хваста" - жив-був, хвалився, боявся, біг).

При навчанні класифікаційних умінь використовується прийом угруповання за заданою ознакою: як одним словом назвати персонажів казки, які зустрілися Колобку (дикі тварини); предмети, які використовувала Машенька в казці "Три ведмеді" (посуд) і т. д.

З метою практичного вживання в мові прийменників по, у, на, від, діти промовляють пісеньку Колобка: "я по сусеках скребен, по коморі метен, у грубку сажен, на віконці стужен! Я від дідуса пішов і від бабусі пішов! ".

Для вироблення практичного досвіду ділення слів на склади дітям пропонується домовити слова: одна дитина вимовляє перший склад, інший – другий склад і т. д. (в казці " Кіт, півень і лисиця” домовити пісеньку Кота: не-сет ме-не Лі-си-ца, за тем-ні лі-си, за ви-со-кі го-ри, Ко-тик, спа-сі ме-не!). Потім завдання ускладнюється (в цій же казці потрібно проговорити пісеньку Лисиці: Пів-ник, зо-ло-тий гре-бі-нець, віг-ля-ни у вікон-це, дам то-бі го-рош-ку).

Можна запропонувати дітям переказати казку, розігравши її сюжет за допомогою фігурок персонажів. Для таких завдань підбирається велика кількість різних пластмасових фігурок (у тому числі використовуються фігурки з кіндер-сюрпризів), маленькі настільні іграшки, природний матеріал. Моделювання казкової ситуації допомагає розвитку мовленнєвої активності

дітей (накопичення словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, автоматизації поставлених звуків), тренує дрібну моторику рук.

З метою використання двуполушарного підходу до навчання, коли словесні методи поєднуються із зоровими, можна застосовувати комп'ютерні презентації казок.

Третій етап пов'язаний зі словесною творчістю. Його метою є розвиток у дітей самостійності в словесно-творчих проявах: продумування власного задуму казки, вибір теми, сюжету, героїв; навчання дітей зв'язно, послідовно, виразно будувати речення.

Для того, щоб мова дитини була правильною і красивою необхідно вирішити наступні завдання:

- активізувати пасивний та активний словники, що створюють можливість для розвитку у дошкільників вміння зв'язних висловлювань;

- удосконалювати фонетичну, лексичну, граматичну, синтаксичну складові мовленнєвого розвитку;

- розвивати образну мову, дитячу фантазію і уяву.

Початком роботи на цьому етапі навчання дітей старшого дошкільного віку повинно стати ознайомлення зі схемою розвитку сюжету казки. Подібну схему можна скласти до будь-якого казкового сюжету. Цю схему діти із задоволенням наповнять будь-яким змістом. У процесі роботи над з'ясуванням функцій казкових героїв можна ставили дітям приблизно такі питання:

- 1) жив-був... Хто? Який він був? Чим займався?;

- 2) пішов гуляти (подорожувати, дивитися...)... Куди?;

- 3) зустрів якого злого персонажа? Яке зло цей негативний герой всім завдавав?;

- 4) був у нашого героя друг. Хто? Який він був? Як він міг допомогти головному герою? Що стало зі злим героєм?;

- 5) де наші друзі стали жити? Що стали робити? Та ін. [11].

Одним з базових прийомів складання казок є зміна сюжету знайомої казки. Це дає можливість показати варіативність і змінність казок, а також дій з окремими її героями. Щоб порушити звичні стереотипи і продемонструвати

можливість трансформації казок, можна провести заняття у формі гри "Плутаємо казки".

"Жили-були дід і баба. І була у них Курочка Ряба. Каже дід бабі: "Спечи мені, баба, житнього пиріжка, а я піду на молочну річку з кисільними берегами рибку половлю". Пішла баба в теремок, нашкобляла дві жмені борошна і спекла ріпку. Котиться Ріпка по доріжці, а назустріч їй Бичок - смоляний бочок. Бичок - смоляний бочок і каже: " Не сідай на пеньок, не їж пиріжок! ". А Ріпка відповідає: "Пусти мене краще в синє море: я тобі буду в нагоді". І покотилася Ріпка далі. Котиться, котиться, а назустріч їй семеро козенят: "По щучому велінню, по моєму хотінню". А Ріпка відповідає: "Сівка-бурка, віщий каурка, стань переді мною, як лист перед травою! ". І покотилася Ріпка далі. Котиться, котиться, а назустріч їй Лисичка зі качалкою: "Виглянь у віконце – дам тобі горошку". А Ріпка відповідає: "Лягай-но спати-спочивати: ранок вечора мудріший!" Ось і казці кінець, а хто слухав молодець!". Дітям пропонується розплутати клубок з казок. Після того, як діти впораються із завданням, можна запропонувати придумати казку-плутанину власного твору.

При використанні прийому продовження знайомої казки вихідним матеріалом для творчості може бути казка "Маша і ведмідь". Завдання "казкаря" у вигадуванні незвичайного повороту сюжету і його словесному оформленні. На початку заняття уточнюються зміст і композиційна побудова казки. Після цього дошкільники повинні уявити, що казка "Маша і ведмідь" не закінчується благополучним поверненням дівчинки додому: злякавшись собак, ведмідь разом з Машею, що сиділа в коробі, втік назад у ліс. Після колективного складання плану нової казки діти придумують свій варіант продовження історії і розповідають його.

Ще один варіант роботи над перетворенням традиційних казок - складання казкового сюжету з участю відомих героїв. Можна зупинитися на творі за літературним зразком в трьох варіантах: з заміною героїв, але збереженням сюжету; з заміною сюжету, але збереженням героїв твору; зі збереженням героїв і сюжету, але з заміною часу та результату дії. Перший

варіант - легкий - потрібно зберегти зміст твору, замінивши героїв. Діти швидко впораються із таким завданням. Більш складне друге завдання - зберегти героїв, замінити зміст твору. У цьому завданні запропонуйте дітям подумки намалювати свою казку, а потім розповісти.

Третій варіант викликає більше труднощів, так як при збережених героях і сюжеті змінюється час і результат дії. Наприклад, події в казці "Гуси-лебеді" відбувалися не влітку, а взимку. Значить, яблунька стояла без яблук, а молочна річка та кисільні береги замерзли, тобто герої у цих обставинах повинні чинити зовсім по-іншому, причому в цьому випадку іншим буде і результат дії. Отже, подібні зміни в казці викликають необхідність в докладному аналізі вчинків героїв, творчому фантазуванні, і діти з цікавістю розплутають ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків. Пропозиції дошкільників можуть бути досить оригінальними: наприклад, щоб зимувати стало тепліше, яблунька попросила дівчинку назвати прикмети літа, а молочна річка з кисільними берегами попросила героїню підібрати однокореневі слова до слова "річка" і сховала від гусей дівчинку з братиком в заметі під бережком.

Також дітям старшого дошкільного віку можна запропонувати придумати нову назву до казок з відповідних за змістом прислів'їв та приказок, пояснити свій вибір. Наприклад: "Кіт, Півень і Лисиця" - "Друг пізнається в біді"; "Рукавичка" - " В тісноті, та не в образі"; "Морозко" - "За працею і нагорода"; "Ріпка" - "Один за всіх – і всі за одного"; "Колобок" - "Довір'яй – але перевіряй".

Для розвитку зв'язного мовлення, дрібної моторики, просторового сприйняття, фантазії та уяви можна запропонувати скласти і розповісти казку, розташовуючи фігурки її героїв. Спочатку діти обирають імена героям казки. Потім роблять мовну замальовку, що стосується зачина казки (хто з героїв де жив, який він був - позитивний або негативний). Позначають місце дії. Придумують сюжет і назву казки. В ході цієї роботи дуже цінним є те, що на протязі всій казкової дії діти стежать за ходом оповідання, не збиваючись з сюжетної лінії, і доводять свій задум до кінця.

Після того, як діти навчаться зв'язно, послідовно, виразно викладати свої думки з приводу задумів, можна провести заняття "Складемо казку", де дошкільники складають казку, самостійно обираючи теми, персонажів і вигадуючи сюжет. Можна використати творче завдання, яке дозволить дітям засвоїти варіанти дій і взаємодій героїв; вчити їх представляти персонаж, входити в образ і складати про нього казковий текст.

Якщо перші казки дітей будуть простими по композиції, то наступні казки стануть більш складними, з ланцюговою композицією.

Мета четвертого – рефлексивного - етапу навчання активізація власної виконавської діяльності; прояв творчості у реалізації задумів при створенні образу; передача художнього образу за допомогою рухів, міміки, інтонації; підвищення рівня самоконтролю за власною мовою і прагнення поліпшити її; подолання сором'язливості, невпевненості при виступі перед аудиторією.

Для розвитку інтонаційної виразності діти виконують такі вправи: просяться в рукавичку від особи мишки, жабки, ведмедя; виконують пісеньку кози з казки "Вовк і семеро козенят" то в образі кози, то в образі вовка; задають запитання з казки "Три ведмедя", як їх поставили б Михайло Іванович, Настасья Петрівна і Мишко. Далі завдання ускладнюється: дошкільникам пропонують розіграти діалог двох персонажів, промовляючи текст і діючи за кожного з них. Таким чином, діти вчаться словесному перевтіленню, прагнучи, щоб характер, голос героя, а також манера його поведінки легко можна було б впізнавати всім.

Особливу увагу треба приділяти вмінню дітей розповідати і одночасно показувати казку на імпровізованій сцені, тобто мистецтву драматизації. Для цього використовуються знайомі і улюблені дітьми казки, які багаті діалогами, динамікою реплік і надають дитині можливість безпосередньо ознайомитися з багатою мовною культурою.

Саме драматизація казок дозволяє дошкільникам оволодівати навичками використання різноманітних засобів виразності в їх поєднанні(мова, наспів, міміка, пантоміміка, рухи); сприяє підвищенню мовної активності, розвитку тембру голосу, його сили, темпу, інтонації, виразності. Це — дуже захоплююче

і корисне заняття. Спільна творча діяльність втягує в процес постановки навіть недостатньо активних дітей, допомагаючи їм подолати труднощі в спілкуванні, виховує вміння взаємодіяти з однолітками.

Паралельно на заняттях разом з вихователем діти можуть підготувати реквізит для драматизації казки. Виготовлення «казкових» предметів своїми руками корисне для дітей, тому що розвиває дрібну моторику, збагачує фантазію і образне мислення. До виготовлення костюмів можна залучити батьків, родичів. Це згуртовує дітей та батьків, дозволяє їм краще розуміти один одного.

Підсумковим заняттям може стати захід "Вечір казок", мета якого розкрити творчій потенціал дітей; формувати вміння втілюватися в образи героїв; поліпшення і активізація невербальних засобів спілкування: пластики, міміки; розвиток інтонаційної виразності мовлення.

Для того, щоб робота по формуванню мовної компетентності засобами казки велася систематично, матеріал "казкових занять" треба включати в загальноосвітні заняття.

Наприклад, на занятті з математики, 3. метою закріплення понять: за, після, перед, між, можна використовувати персонажів казки "Ріпка". Хто стояв за бабкою? Хто стояв між бабкою і Жучкою? і т. д.

Гарною традицією може стати щомісячний випуск для батьків дитячого журналу, де друкуються найцікавіші казки, складені дітьми.

Можна також записувати дитячі твори на диктофон. Запис на диктофон - форма контролю, що сприяє порівнянню мови на різних етапах засвоєння, дає можливість дитині почути себе з боку, через деякий відрізок часу. Це реальна можливість рефлексії-самооцінки, самовідчуття, саморегуляції і самосприйняття.

Таким чином, народні казки розкривають перед дитиною красу мови, створюють найбільш сприятливі умови для вдосконалення вербальної (інтонаційна, лексична, синтаксична) і невербальної (міміка, рухи, поза) виразності мови, а також мовного самовираження дитини. Навчання творчої розповіді сприяє розвитку у дошкільників високого рівня художньо-мовної

діяльності, формує вміння самостійно придумувати казки. Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі ЗДО значно підвищує інтерес у дітей до занять з мовленнєвого розвитку. Використання вихователями казок збагачує і актуалізує словниковий запас дитини, розвиває навички граматичного структурування і зв'язного оформлення власних висловлювань, і, звичайно, відкриває широкі перспективи не тільки для розвитку словесної творчості, але і для виразності дитячої мови в цілому.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти // Початкова школа: Науково-методичний журнал. 2010. №9. С. 3.
3. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах : монографія / Богуш А. М., Трифонова О. С. та ін. Одеса : ПНЦ АПН України, 2008. 272 с.
4. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Монографія. Видання 2-е, допрацьоване, доповнене. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. – 392 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 1728 с.
6. Дорівнює Дж. Педагогічне тестування: проблеми, помилки, перспективи // Шкільні технології, 1999. - №№ 1, 2, 3.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
8. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа., 1978. 264с.
9. Хомський Н. Аспекти теорії синтаксису. М, 1999.

10. Подліна С.В. Розвиток мовленнєвої компетенції // Дошкільний навчальний заклад. 2012. №1. С. 5-10.
11. Л.Б.Фесюкова. Виховання казкою: Для роботи з дітьми дошкільного віку. Харків: Фоліо, 1997. 464 с.
12. <https://pandia.ru/text/77/153/15835.php>
13. http://vkr.pspu.ru/uploads/7559/SHvaleva_vkr.pdf